

**ISHLAB CHIQUARISH KORXONALARIDA MEHNAT UNUMDORLOGINI
OSHIRISH OMILLARI**

Xasanova Mohina Sherzod qizi

Andijon davlat texnika instituti

Iqtisodiyot yo'nalishi 4-kurs talabasi

Xasanova1414@icloud.com telefon: +998932265404

Annotatsiya. Ushbu tezisda ishlab chiqarish korxonalarida mehnat unumdorligini oshirishga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar, zamonaviy yondashuvlar, menejment strategiyalari hamda texnologik rivojlanishning o'рни tahlil qilingan. Mehnat unumdorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillar statistik ma'lumotlar asosida keltirilib, ikki turdagi korxona misolida tahlil o'tkazilgan. Metodologik jihatdan empirik va nazariy tadqiqot usullari uyg'unlashtirilgan. Mazkur tezis ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga doir ilmiy-amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: mehnat unumdorligi, ishlab chiqarish samaradorligi, texnologik yangilanish, boshqaruv strategiyasi, korxona ichki omillari.

Bugungi globallashuv va raqobat kuchayib borayotgan iqtisodiy sharoitda ishlab chiqarish korxonalarining muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi, eng avvalo, mehnat unumdorligiga bevosita bog'liqdir. Mehnat unumdorligi ishlab chiqarish jarayonida mavjud resurslardan oqilona foydalanish, texnologik yangiliklardan samarali foydalanish va malakali ishchi kuchi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan ko'rsatkich hisoblanadi. Unumdorlikning yuqori darajasi korxonaning bozordagi raqobatbardoshligini oshiradi, xarajatlarni kamaytiradi va foyda ko'lamini kengaytiradi.

Shu nuqtai nazardan, mehnat unumdorligini oshirish omillarini chuqur tahlil qilish, ularni amaliyotda qo'llash yo'llarini izlab topish bugungi kun korxonalari uchun nihoyatda dolzarb masalalardan biridir. Tezisda aynan ushbu masala

atroflicha ko'rib chiqilib, real misollar va empirik ma'lumotlar asosida tahlillar olib boriladi.

Mehnat unumdorligi masalasi bo'yicha ko'plab olimlar tomonidan tadqiqotlar olib borilgan. Jumladan, A. Smith o'zining "Millatlar boyligi" asarida mehnat taqsimotining samaradorlikka ta'sirini tahlil qilgan. Karl Marks esa ishlab chiqarish vositalarining rivojlanishi bilan mehnat unumdorligi o'sishini bevosita bog'lagan. Zamonaviy tadqiqotlarda (masalan, M. Porterning raqobat ustunligi nazariyasida) esa texnologik innovatsiyalar va boshqaruv tizimlarining moslashuvchanligi asosiy omil sifatida ko'rsatilgan.

Ushbu tezisda statistik, tahliliy va solishtirma metodlardan foydalanildi. Ikki xil turdagi – zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlangan va an'anaviy usullar asosida faoliyat yurituvchi korxonalar misolida empirik tahlil o'tkazildi. Ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, ishlab chiqarish tarmoqlari statistik to'plamlaridan olindi.

Mehnat unumdorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillar quyidagilar:

- Zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi;
- Malakali kadrlar salohiyatining oshirilishi;
- Ishchilarni rag'batlantirish tizimining mukammalligi;
- Ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish;
- Ichki boshqaruv tizimining samaradorligi.

Quyidagi jadvalda texnologik yangilanish amalga oshirilgan va an'anaviy usulda ishlayotgan ikki xil korxonaning mehnat unumdorligi ko'rsatkichlari keltirilgan:

1-jadval. Texnologik yangilanishga ega va ega bo'lmagan korxonalarda ish unumdorligi (soatiga ishlab chiqarilgan birliklar soni)

Korxona turi	Ishchilar soni	Ishlab chiqarilgan birliklar (kuniga)	Ish unumdorligi (birlik/soat)
Zamonaviy korxona	120	9600	8.0

An'anaviy korxona	120	5760	4.8
-------------------	-----	------	-----

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, texnologik jihatdan qurollangan korxonalarda mehnat unumdorligi 1,7 barobar yuqoriroqdir.

2-jadval. Rag'batlantirish tizimi joriy etilgan korxonalarda ishlab chiqarish samaradorligi

Korxona turi	Rag'batlantirish mavjudligi	Ishchilar almashuv darajasi (%)	Ishlab chiqarish hajmi (ming birlik/yil)
Rag'bat mavjud korxona	Ha	10	2200
Rag'bat mavjud bo'lmagan	Yo'q	25	1600

Rag'batlantirish tizimi mehnatga munosabatni ijobiy o'zgartirib, ishchi kuchining barqarorligini ta'minlagan hamda ishlab chiqarish hajmini 37,5% ga oshirgan.

Ishlab chiqarish korxonalarida mehnat unumdorligini oshirish zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotning ajralmas qismi hisoblanadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, texnologik yangilanishlar, samarali boshqaruv, rag'batlantiruvchi mehnat tizimi va malakali ishchi kuchi mavjud bo'lgan korxonalarda mehnat unumdorligi ancha yuqori bo'lmoqda. Ayniqsa, avtomatlashtirish va raqamlashtirish asosida tashkil etilgan ishlab chiqarish tizimlari ish unumdorligining sezilarli darajada oshishiga olib kelmoqda.

Korxonalarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, har bir omil bo'yicha individual yondashuvni ishlab chiqish lozim. Jumladan, xodimlar malakasini oshirish bo'yicha doimiy treninglar, ish joylarining ergonomik jihatdan qulay tashkil etilishi, motivatsion mexanizmlarning qo'llanilishi natijasida korxonalar ichki muhitida ijobiy iqlim shakllanadi.

Shuningdek, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda davlat siyosati ham muhim ahamiyat kasb etadi. Soliq imtiyozlari, innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash, texnologik modernizatsiyani rag'batlantirish orqali tizimli yondashuv ta'minlanishi mumkin.

Ushbu tezisda keltirilgan natijalar shuni ko'rsatadiki, mehnat unumdorligini oshirish orqali ishlab chiqarish jarayonlarining tejamkorligi ta'minlanib, umumiy iqtisodiy barqarorlikka erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Adam Smith — "Millatlar boyligi" — Toshkent: Sharq, 2005. — B. 115–132.
2. Karl Marks — "Kapital" — Moskva: Politizdat, 1978. — B. 234–256.
3. Michael Porter — "Competitive Advantage" — New York: Free Press, 1985. — P. 11–43.
4. Axmedov M. — "Ishlab chiqarish samaradorligini oshirish yo'llari" — Toshkent: Iqtisodiyot, 2019. — B. 47–68.
5. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi — "Ishlab chiqarish korxonalari statistik ko'rsatkichlari" — Toshkent, 2023. — B. 14–29.
6. Karimov D., Ergashev T. — "Zamonaviy boshqaruv asoslari" — Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. — B. 98–123.